

Poznań, 5 marca 2024

DR HAB. SONIA RAMMER, PROF. UAP
WYDZIAŁ EDUKACJI ARTYSTYCZNEJ I KURATORSTWA
UNIwersYTET ARTYSTYCZNY IM. M. ABAKANOWICZ W POZNANIU

RECENZJA

PRACY DOKTORSKIEJ (Z DZIEDZINY SZTUKI, W DYSCYPLINIE: SZTUKI PLASTYCZNE I KONSERWACJA DZIEŁ SZTUKI) - ZREALIZOWANEJ POD OPIEKĄ PROMOTORSKĄ DR HAB. MAGDALENY GRZYBOWSKIEJ, PROF. ASP (WYDZIAŁ RZEŻBY I MEDIACJI SZTUKI) JAK RÓWNIEŻ DOROBKU MAGISTER JASMIN SCHAITL. RECENZJA SPORZĄDZONA W ZWIĄZKU Z PRZEWODEM DOKTORSKIM WYŻEJ WYMIENIONEJ DOKTORANTKI, WSZCZĘTYM W DNIU 09.11.2023 NA RADZIE DYSCYPLINY ARTYSTYCZNEJ AKADEMII SZTUK PIĘKNYCH IM. EUGENIUSZA GEPPERTA WE WROCŁAWIU.

ZLECENIODAWCA RECENZJI: AKADEMIA SZTUK PIĘKNYCH IM. EUGENIUSZA GEPPERTA WE WROCŁAWIU (UCHWAŁA NR 8/2023, RADA DYSCYPLINY ARTYSTYCZNEJ Z DNIA 23.11.2023). DO ZLECENIA DOŁĄCZONO WSZYSTKIE WYMAGANE DOKUMENTY, MATERIAŁY I DOKUMENTACJE NIEZBĘDNE DO NAPISANIA ZAMAWIANEJ RECENZJI, W TYM: ROZPRAWĘ DOKTORSKĄ MGR JASMIN SCHAITL .

OGÓLNE INFORMACJE O DOKTORANTCE

Pani Jasmin Schaitl urodziła się w 1987 r. w Wiedniu. W latach 2006-2012 studiowała na Uniwersytecie Sztuki Stosowanej w Wiedniu (University of Applied Arts Vienna, dyplom - prof. Putz-Plecko), w 2009 r. prowadziła półroczny projekt artystyczny w Nikaragui (założycielka studenckiej inicjatywy na rzecz projektów artystyczno-społecznych, wspieranej przez Uniwersytet Sztuki Stosowanej w Wiedniu), w 2015 uczestniczyła w programie SODA (Solo/Dance/Authorship) na Uniwersytecie Sztuki w Berlinie (Universität der Künste Berlin). W latach 2020-2022 J. Schaitl pracowała w charakterze osoby naukowo - badawczej na Uniwersytecie Sztuki Stosowanej w Wiedniu (wsparcie

Austriackiej Fundacji Nauki/Austrian Science Found - FWF) w ramach projektu DEMEDARTS (Dementia.Empathy.Education.Art). W latach 2021-2022 wspólnie z Charlottą Ruth tworzyła projekt *Withdrawing the Performer*, który posiadał cechy projektu artystyczno - badawczego i odnosił się do praktyk partycypacyjnych. W swojej twórczości artystka koncentruje się głównie na działaniach performatywnych choć rozszerza je o obiekt, rysunek, wideo, instalację, tworząc wielopłaszczyznowe, doświadczeniowe sytuacje. Mając na swoim koncie odpowiedni dorobek artystyczny, dydaktyczny i organizacyjny Kandydatka, w roku 2020, uzyskała - wyrażoną ze strony Rady Dyscypliny Artystycznej - akceptację Indywidualnego Planu Badawczego, który uwzględniał również temat rozprawy doktorskiej.

OCENA DOTYCHCZASOWEGO DOROBKU ARTYSTYCZNEGO

MAGISTER JASMIN SCHAITL

„Zwiedzający umysł może dosłownie uniemożliwić zobaczenie czegokolwiek interesującego czy istotnego, a nawet udaremnić dostrzeżenie czegoś, co jest naszym przywilejem, ponieważ bez przerwy czyhamy na chwilę lepszą od poprzedniej, na lepszy widok, lepsze doświadczenie¹.”

Dorobek artystyczny Pani Schaitl wykracza daleko poza wymogi stawiane osobom ubiegającym się o stopień doktorski. Nie chodzi jedynie o różnorodność i ilość podejmowanych działań, ale także o ich spójność i dojrzałość. Pani Jasmin jest artystką wyróżniającą się ponad przeciętną świadomością i, co niezwykle istotne, jej twórczość wynika z ugruntowanej postawy wobec świata. Portfolio Kandydatki (lata 2017-2023) zawiera około 20 realizacji indywidualnych oraz 5 we współpracy z Matejem Frankiem. Każda z nich tworzy medytacyjną, często interaktywną opowieść zapraszającą widza do zatrzymania się i bycia w tu i teraz. Na szczególną uwagę zasługują prace, w których wizualnym motywem przewodnim staje się aluminiowy drut. Nie chodzi oczywiście o materiał - budulec formy - a o znaczenie, którego jest nośnikiem. Realizacje *Reciprocity* (2021) oraz *Sharing Moments* (2023), *With a line 2, Titled: with a line #01* odnoszą się do trzech zasadniczych elementów konstruujących treść prac artystki, a mianowicie do linii, pamięci oraz zmysłu haptycznego. Aluminiowy drut jest giętkim

¹ J. Kabat-Zinn, *Uzdrowiająca moc uważności. Nowy sposób na życie*. Wydawnictwo Czarna Owca, Warszawa 2020, s. 146

materiałem łatwo poddającym się formowaniu w rękach. Jego zagęszczenia tworzą tkanę przestrzennego rysunku, a jego niezobowiązująca natura ośmiela każdego, również widza, do „plecenia”. Niewielki kawałek zwiniętego jak bądź drutu staje się rodzajem wizualnej notatki, wspomnienia, tak jak postawiona w automatyczny sposób na skrawku papieru linia. Schaitl eksperymentuje z formami powstającymi z różnorodnych transformacji aluminiowej „nici”. Nie jest to jednak tworzenie formy podporządkowanej tylko rygorom wizualnej kultury, a raczej kreowanie bytu powiązanego z zapisem pamięci. W pracy *Reciprocity* (2021) widzowie wkraczając w przestrzeń ekspozycji są zaproszeni do kontemplacji i przywołania pozytywnych wspomnień za pośrednictwem jednoczesnego odpamiętywania i plecenia drutu. Myśli uzyskują materialną formę, która pozostaje w galerii, druczany obiekt zostaje oznaczony „metką” z datą lub słowem kluczem. Te drobne „prace ręczne” towarzyszą większej druczanej formie stworzonej przez artystkę. Całość spaja nagranie dźwiękowe - głos - objaśniający proces pamiętania oraz możliwości neuroplastyczne mózgu. Sytuacja z Galerii Altan Klamovka zostaje następnie poddana transpozycji i zaprezentowana w Galerii Miejskiej Blansko. Schaitl nie tylko „zgrabnie” rozwiązuje problem nowej przestrzeni ekspozycyjnej lecz także odsłania kolejne, potencjalne możliwości interpretacji pracy, spójne z ideą neuroplastyczności. Wyżej wymienione realizacje cechuje skrupulatnie przeprowadzony koncept jak również wyważona, dopracowana estetycznie forma. Załączona, obszerna dokumentacja oraz strona internetowa Artystki zachęcają do zgłębiania treści, które stoją za minimalistycznym, syntetycznym przedstawieniem. Analizując twórczość Schaitl nie sposób pominąć performatywnego charakteru Jej prac. Z jednej strony wobec realizacji takich jak np. *The Touch can Tell* (2020), *titled: with a line #01, with a line #02 - listening to touch, present/presence (body)* (2018, 2019), *Invisible Labour* (2021, 2023), *speak (volumes)* (2017), *re-fade* (2013, 2016), *untitled with thread #01* (2016, 2018) można mówić o performansie w jego najbardziej ugruntowanym rozumieniu, z drugiej natomiast prace takie jak np. *The Touch of Zhor* (2023), *present/presence (earth)* (2018,2019), *MOMENT (Full Moon Project)* (2019-2021), *volume #02* (2018), *sleeping drawings* (2018) odnoszą się bezpośrednio do „cielesności - obecności” artystki. W kadrze filmowym widać dłonie Schaitl, powstała z nici forma odnosi się do pozycji ciała performerki, ślady na papierze są odciskami śpiącego ciała artystki i jej partnera. Zatem, właściwie, we wszystkich realizacjach zamieszczonych w portfolio (selected works from 2017-2023) materiały sztuki staje się sama Schaitl. Prostota performanskiego gestu, skupienie, oszczędność środków wizualnych nadają pracom kontemplacyjnego charakteru. Portfolio uzupełnione tekstem

rozprawy doktorskiej staje się przekonującym świadectwem duchowej i twórczej drogi Jasmin.

OCENA PRACY DOKTORSKIEJ

„Czy jesteśmy w stanie być tu, gdzie jesteśmy, gdziekolwiek to jest? Być w obliczu tego, co się wydarza? Teraz.

Jeśli tak, może się okazać, że już w tej chwili czujemy się z tym wspaniale, lepiej, niż moglibyśmy się spodziewać. Być może ostatecznie najlepiej się czujemy po prostu wtedy, gdy zaszyjemy się w domu... to znaczy w swoim wnętrzu, niezależnie od okoliczności, tam gdzie akurat jesteśmy, gdziekolwiek to jest².”

Przeszłość lub przyszłość,

teraźniejszość rozmywa się tonąc we mgle indywidualnych powodów.

Nieodżałowane straty przeżywane z dzisiejszej perspektywy zapraszają do zwiedzania dni sprzed miesięcy i lat, płatanina niepokoju i nadziei staje się wehikułem czasu, przenosi w bliżej nieokreśloną przyszłość.

REFLEKSJE NA TEMAT DZIAŁANIA AUTONOMICZNEGO UKŁADU NERWOWEGO

Umysł wędruje odciągając od uważnego bycia tu i teraz. Mindfulness Based Stress Reduction, program redukcji stresu oparty na uważności stworzony przez J. Kabata-Zinna (1979) korzysta z „bycia tu i teraz” jako narzędzia wspomagającego zdrowienie, zarówno w kontekście osiągnięcia dobrostanu psychicznego jak i fizycznego. Współczesność nie sprzyja „zatrzymaniu się”, raczej nastraja do galopu. Zwolnienie tempa, które wiąże się ze spadkiem wydajności rzadko kiedy napotyka zrozumienie. Biorąc pod uwagę budowę autonomicznego układu nerwowego³, jego dwie antagonistyczne względem siebie części: sympatyczną i parasympatyczną⁴ można

² J. Kabat-Zinn, *Uzdrowiająca moc uważności. Nowy sposób na życie*. Wydawnictwo Czarna Owca, Warszawa 2020, s. 146

³ Autonomiczny układ nerwowy jest częścią obwodowego układu nerwowego, na który składa się również somatyczny układ nerwowy.

⁴ Sympatyczny układ nerwowy, inaczej układ współczulny, jest odpowiedzialny za ogólną mobilizację organizmu do działania. Aktywowany jest np. w sytuacji stresu przygotowując organizm do walki lub ucieczki. Parasympatyczny układ nerwowy, inaczej przywspółczulny, działa antagonistycznie wobec układu współczulnego. Jest aktywny w trakcie relaksu, sprzyja regeneracji i samo-naprawie organizmu.

zaryzykować stwierdzeniem, że współczesny człowiek zdecydowanie częściej funkcjonuje w pobudzeniu układu sympatycznego. Przewaga układu sympatycznego powoduje daleko idące konsekwencje, coraz trudniej jest osiągnąć stan odprężenia, który jest niezbędny do regeneracji i zdrowienia. Nieustannie napływające bodźce stymulują układ nerwowy. Nie chodzi tylko o zadania w obszarze pracy czy życia osobistego. Dźwięki miasta, reklamy, media społecznościowe tworzą tkankę ciągłego pobudzenia zmuszając mózg do analizy. Autonomiczny układ nerwowy działa niezależnie od woli człowieka, nie jest to jednak równoznaczne z brakiem jakiegokolwiek wpływu na stymulację np. jego parasympatycznej części. Aby zrozumieć jak to jest możliwe należałoby przestudiować dokładniej strukturę i funkcje centralnego układu nerwowego, jednak zagadnienie jest skomplikowane i nie stanowi głównego punktu niniejszej recenzji. Dla zilustrowania problemu można by się przyjrzeć mechanizmowi powstawania emocji np. strachu. Odgłos łamanej gałęzi w lesie - dźwięk - dochodzi do ciała migdałowatego⁵ w dwojaki sposób. Drogą krótszą: od wzgórza do ciała migdałowatego bezpośrednio (droga niska) oraz drogą dłuższą: od wzgórza, przez korę do ciała migdałowatego (droga wysoka). Konsekwencja występowania obu szlaków ma wartość przystosowawczą i musiała być premiowana w sensie ewolucyjnym. Droga niska gwarantuje szybkie przekazanie impulsu co powoduje natychmiastowe przygotowanie organizmu na ewentualnie zbliżające się niebezpieczeństwo (pobudzenie układu sympatycznego). Rozpoznanie bodźca, które dokonuje się na poziomie kory nowej wymaga większej ilości czasu, w przypadku realnego zagrożenia ta opóźniona interpretacja mogłaby zakończyć się tragicznie. W logice przetrwania bardziej korzystne jest posiadanie gotowości na atak węża i ewentualna pomyłka niż opóźniona reakcja⁶. Dokonując próby rekonstrukcji zdarzenia w lesie można odczuć pobudzenie na poziomie somatycznym. Równie łatwo można wyobrazić sobie pojawiający się w takiej sytuacji strach. Połączenia istniejące pomiędzy autonomicznym i centralnym układem nerwowym oraz udział kory nowej w generowaniu emocji i stymulacji sympatycznego/parasympatycznego układu nerwowego dają realną podstawę do efektywnego wykorzystania „ćwiczeń mentalnych” do aktywowania pożądanej gałęzi układu nerwowego. Wizualizacje i medytacje znalazły szerokie

⁵ Ciało migdałowe (łac. *corpus amygdaloideum*) to część układu limbicznego, odgrywa rolę w generowaniu emocji oraz agresji, pobudza układ współczulny. Bierze udział w przetwarzaniu informacji oraz zapamiętywaniu. Informacje ze świata zewnętrznego docierają do ciała migdałowatego dwoma drogami: wysoką i niską, inaczej, pośrednią (z uwzględnieniem kory nowej) i bezpośrednią (podkorową, z pominięciem kory nowej).

⁶ Patrz: J. Le Doux, *Mózg emocjonalny*, Wydawnictwo Media Rodzina, Poznań 2000, rozdział 6.

zastosowanie w terapii wspomagającej różnorodne choroby somatyczne⁷. Pobudzenie części parasympatycznej nie tylko wprowadza stan relaksu, ale przede wszystkim stwarza warunki do uruchomienia mechanizmów samo-naprawczych organizmu. Jeśli wizualizacje, relaksacje, medytacje znajdują zastosowanie w regulacji układu nerwowego to być może również sztuka mogłaby zaistnieć w repertuarze metod wspomagających zdrowienie.

ARTYSTYCZNO - TERAPEUTYCZNA DZIAŁALNOŚĆ JASMIN SCHAITL

Terapeutyczne oddziaływanie sztuki i działań twórczych stało się podstawą rozwoju dziedziny arteterapii. O arteterapii można mówić zarówno jako o czynniku wspomagającym leczenie np. chorób psychicznych, ale też szerzej w kontekście rozwojowym. W takim ujęciu arteterapia nie przekracza zazwyczaj murów szpitala czy innej placówki terapeutycznej. Niezwykle interesujące jest natomiast stworzenie sytuacji para terapeutycznej w galerii i zaproszenie widza do doświadczania tejże sytuacji.

Takim właśnie tropem wydaje się podążać myśl doktorska Pani Schaitl. Doktorantka zwraca się w stronę pamięci, za pośrednictwem której możliwe jest przywołanie pozytywnych wspomnień z przeszłości i zaimplementowanie ich w teraźniejszości. „Mentalna podróż” powiązana jest z performatywnym i partycypacyjnym działaniem uwzględniającym zmysł dotyku. Praca pisemna składa się z dwóch obszernych rozdziałów. W pierwszym artystka przywołuje przede wszystkim koncepcje wywodzące się z różnorodnych dziedzin naukowych⁸, które mogą poszerzyć percepcję podejmowanej przez nią praktyki artystycznej. Na uwagę zasługuje przegląd i próba scalenia rozmaitych koncepcji teoretycznych (rozdział pierwszy), które mają pomóc w zrozumieniu relacji

⁷ Program terapeutyczny wspierający pacjentów cierpiących na nowotwory autorstwa Carla Simontona, program wspierający pacjentów cierpiących na choroby przewlekłe np. zespół chronicznego zmęczenia, zespół aktywacji komórek tucznych, zespół long covid autorstwa Ashoka Gupty.

⁸ Artystka przywołuje badania Martina Grunwalda (niemiecki psycholog, założyciel i kierownik Laboratorium Haptycznego w Lipsku, autor książek np. *Human Haptic Perception*, 2008), Douwe Draaismy (holenderski psycholog, autor książek np. *Dlaczego życie płynie szybciej, kiedy się starzejemy*, 2001), Meika Wikinga (założyciel pierwszego na świecie Instytutu Badań nad Szczęściem, Kopenhaga, 2013), Jona Kabat-Zinna (autor metody redukcji stresu opartej na uważności - MBSR, 1979), Richarda J. Davidsona (amerykański psycholog, psychiatra, neuronaukowiec autor koncepcji stylu emocjonalnego, założyciel Center for Healthy Minds, Uniwersytet Wisconsin-Madison, USA), zatrzymuje się na dłużej przy koncepcji pamięci epizodycznej i semantycznej Endela Tulvinga (kanadyjski psycholog, badacz pamięci, autor książek naukowych np. *Organization of Memory*, 1972). Pod koniec rozdziału Schaitl opisuje także swoje doświadczenia związane z medytacją, odnosi się do problemu Mind Wandering. Ostatnie strony są niejako wprowadzeniem do rozdziału drugiego i zasługują na uwagę ze względu na odniesienie teoretycznych konceptów do własnej praktyki i prac np. do *reciprocity*.

zachodzącej między dotykiem - czuciem, pamiętaniem - zapominaniem, uważnością a potencjałem „terapeutycznym” działań artystycznych. W tego rodzaju zadanie, w jakimś sensie z góry, wpisany jest niedosyt, który wynika z braku możliwości pogłębienia rozważań nad wybranymi koncepcjami. W rezultacie czytelnik obcuje z tekstem składającym się z fragmentów teorii, co może sprawiać wrażenie braku metodologicznej dyscypliny. Nie jest to jednak zarzut, a jedynie rozważanie czy rozdział pierwszy mógłby być inaczej skomponowany lub też czy potrzebne jest przywoływanie tak wielu koncepcji dla „zilustrowania” stawianego problemu, pomimo jego złożoności.

Drugi rozdział też jest rodzajem przeglądu, ale dotyczy działań artystycznych. Schaitl podkreśla tu związek między teorią a praktyką - analizuje prace (głównie własne) uwzględniające partycypację lub kolaborację, w których akcent położony jest na procesualność, prace, w których dotyk staje się „głównym bohaterem” konstruującym artystyczne doświadczenie⁹. Rozdział drugi nie budzi zastrzeżeń formalnych.

Poza Portfolio oraz teoretyczną częścią rozprawy doktorskiej do recenzji został również załączony podręcznik *Hands on. A Handbook of Performative Practices for Training the Mind*, który stanowi punkt wyjścia wystawy doktorskiej Pani Schaitl. Książka zawiera: table of content, how to approach this book, essential information, tangible practices (with hands, with the body, with objects and materials), intangible practices (of the mind, within the present moment, into the future) / spis treści, rozdziały - jak korzystać z książki, najważniejsze informacje, praktyki materialne (z dłońmi, z ciałem, z przedmiotami i materiałami), praktyki niematerialne (mentalne, tu i teraz, w przyszłość). Z opisu sposobu korzystania z książki wynika iż czytelnik/czytelniczka ma do czynienia ze zbiorem ćwiczeń, które mają na celu poprawę lub poszerzenie zdolności działania umysłu. Podręcznik proponuje różnorodne praktyki artystyczne, które mogą zostać użyte jako narzędzia rozwijające zdolności poznawcze, wspierające kreatywność oraz przyczyniające się do utrzymania dobrostanu psychicznego. Czytelnik zostaje zaproszony do swego rodzaju performatywnego eksperymentu, przy czym autorka wyraźnie podkreśla ważność respektowania indywidualnych granic i postępowania w zgodzie ze sobą. Wszystkie ćwiczenia rozwijają się wokół zmysłu dotyku, pamięci i linii. Ich konstrukcja zakłada zaangażowanie określonych części ciała, przedmiotów (tangible materials) oraz wspomnień, wyobraźni i świadomej obecności. Autorka odwołuje się do pracy na zasobach zapraszając użytkowników książki do przywoływania w pamięci

⁹ Artystka przywołuje twórczość Lygii Clark i Christiana Boltanskiego, Charlotte Ruth (w kontekście rozważań dotyczących partycypacji), Joanny Rajkowskiej oraz, przede wszystkim analizuje własną twórczość poprzez przywołanie różnorodnych działań performatywnych.

pełnych radości, przyjemnych wspomnień, które następnie zostają „skojarzone” z odczuciami w ciele, przedmiotami gotowymi lub wytworzonymi (np. forma z drutu). Podręcznik zawiera również ćwiczenia opierające się jedynie na delikatnych zmianach pozycji ciała lub eksploracji jego powierzchni przy użyciu dłoni - dotyku. Publikacja została zaprojektowana i wykonana z ogromną kulturą plastyczną i dbałością o szczegóły. Znakomite, uproszczone rysunki, dobrze dobrana czcionka, ciekawa kompozycja, klarowny opis tworzą całość odznaczającą się wymierną, wysoką jakością. Treść książki stanowi również świadectwo świadomości autorki w zakresie możliwości wykorzystania działań twórczych w celach terapeutycznych. Zaproponowane przez Panią Schaitl ćwiczenia mogłyby z powodzeniem zostać wpisane w scenariusz treningu kreatywności czy też warsztatu redukcji stresu lub warsztatu poszerzającego dostęp do własnych zasobów¹⁰. Treść ćwiczeń nie jest nowatorska, różnorodne warianty przedstawionych scenariuszy są znane i wykorzystywane w praktyce terapeutycznej. Książki nie można jednak traktować jako - tylko - dobrze zaprojektowanej graficznie publikacji, która ma potencjał inspirowania osób pracujących na rzecz dobrostanu psychicznego. Podręcznik należy rozpatrywać w kontekście twórczości Pani Jasmin oraz innych, ogólnie pojętych, działań artystycznych. W prawdzie zapraszanie widza do partycypacji - współtworzenia - działań sztuki nie jest nowym konceptem, jednak troska o widza i jego dobrostan psychiczny, działanie na jego korzyść, nie są powszechne. Schaitl w przekonujący sposób łączy w swojej praktyce artystycznej „wytwarzanie” dzieł własnych z propozycją włączającą widza we współtworzenie tkanki wystawy, przy czym, widz nie jest traktowany przez artystkę w sposób instrumentalny. W wyniku doświadczenia, do którego zapraszani są odwiedzający wystawę powstaje nie tylko materialny ślad, który artystka włącza do ekspozycji. W zamyśle Schaitl, przede wszystkim, współuczestnictwo widza działa na jego korzyść poprzez zanurzenie się w ponownym przeżywaniu pozytywnego wspomnienia i wzmocnieniu go poprzez „artystyczny/twórczy” gest.

Wystawa doktorska Jasmin Schaitl *Hands on. Practicing experience. Archiwa pamięci 2021-2024* miała miejsce w Galerii Exit we Wrocławiu (kuratorzy: Magda Grzybowska, Paweł Czekański).

„HANDS ON. Practicing Experience to wystawa partycypacyjna, zapraszająca odwiedzających do odkrywania ćwiczeń z przewodnikiem poprzez wizualne i pisemne instrukcje dotyczące zadań performatywnych. Odwiedzający mogą eksperymentować z

¹⁰ Patrz: Teoria Zachowania Zasobów, S.E. Hobfoll, 1989. Psychologiczne zasoby - cechy, które posiadają same w sobie wartość przystosowawczą dla jednostki (np. poczucie sprawstwa).

tymi ćwiczeniami we własnym tempie, pozostając w przestrzeni wystawy. Wystawa zaprasza odwiedzających do ponownego przeżycia radosnych wspomnień z przeszłości poprzez artystyczne podejście, angażujące ciało i umysł, otwierając szerokie pole doświadczania siebie z nowych perspektyw¹¹.”

Na wystawę składało się siedem realizacji częściowo nowych: *Intorduction* (full HD with sound, 2024), *Performative Exercise - From Hearing to Listening* (textile print approx 70x100 cm, 2024), *Performative Exercises* (five performative exercises, textile print, each approx 70x100 cm, 2024), *reciprocity* (2021-processed, aluminium sculpture, pressed, 34x15x34 cm, 2022), *documenting states of and in transition* (full HD, with sound, 7 min 55 sec, 2022), *memory archive* (2024 - Exit Gallery, aluminium sculpture, site specific, approx 220x100x100 cm), *materialized memories* (by visitors, from three previous, participatory exhibitions objects on plexiglas panel, each 50x100 cm, 2021, 2022, 2023). Nadesłana przez Artystkę robocza dokumentacja ujawnia niełatwe zadanie zaaranżowania prac w wymagającej przestrzeni galerii będącej pozostałością po browarze. Agresywna architektura nie współgra z wizualnie delikatną materią realizacji, jednak wystawa stanowi jeden z wymogów doktoratu i gdzieś należy ją zaprezentować. Wybór miejsca jest często zdeterminowany przez jego dostępność, być może tak było również w tym przypadku. Pomimo niekomfortowej przestrzeni wystawa sprawia wrażenie czytelnej i przemyślanej. Największą siłą prac Schaitl (z subiektywnej perspektywy recenzentki) jest ich partycypacyjność oparta na trosce o rozwijanie dobrostanu psychicznego widza. Na szczęście w przypadku *Hands on (...)* tego elementu nie zabrakło. Zastanawia natomiast wydruk ćwiczeń z podręcznika *Hands on (...)* na tkaninie. Z jednej strony zawieszenie tkaniny w przestrzeni być może spełniało funkcję aranżacyjną z drugiej wprowadzało dodatkową materię odsyłającą do kolejnych znaczeń. Co wnosi zmiana materiału z papieru na tkaninę i czy jest potrzebna w kontekście tego projektu? To jedyna wątpliwość towarzysząca mi podczas oglądania dokumentacji *Hands on (...)*.

KONKLUZJA

Po wnikliwym zapoznaniu się z obszernym materiałem nadesłanym przez Panią magister Jasmin Schaitl - pracą doktorską przygotowaną pod opieką promotorską dr hab.

¹¹ Cytat z ulotki informacyjnej do wystawy *Hands on (...)*, załączonej w materiałach nadesłanych przez Doktorantkę.

Magdaleny Grzybowskiej, prof ASP we Wrocławiu oraz dokumentacją realizacji artystycznych, stwierdzam, że wspomniana praca stanowi spójne i oryginalne dokonanie artystyczne. Udostępnione materiały wskazują na wysoką świadomość twórczą artystki, która jest poparta wiedzą teoretyczną, własnym doświadczeniem życiowym, pełną namysłu postawą wobec otaczającej rzeczywistości.

Z pełnym przekonaniem popieram starania Pani mgr Jasmin Schaitl o nadanie Jej tytułu doktora w dziedzinie sztuki, w dyscyplinie sztuki plastyczne i konserwacja dzieł sztuki.

Sonia Rammer

